

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Иван Петров Видолов

Дисертационен труд на тема: Привличане към наказателна отговорност

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.6. Право

Научна специалност: Наказателен процес

Докторант: Мария Атанасова Дзанева

1. Актуалност и научна значимост на дисертационния труд

Докторантът Мария Атанасова Дзанева представя за обсъждане пред научно жури, назначено със заповед на ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ дисертационен труд на тема „Привличане към наказателна отговорност“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Дисертационният труд представлява задълбочено научно изследване на въпросите на привличането към наказателна отговорност. Научният интерес към темата е породен от разбирането за същественото значение на привличането към наказателна отговорност, като институт на процесуалното право. Актуалността на темата е безспорна с оглед липсата на съвременно задълбочено научно изследване по нея и предвид някои противоречия в съдебната практика, поради което не е нужно да бъде допълнително аргументирана. Необходимо е, обаче да се подчертае нейната актуалност от научна гледна точка за наказателнопроцесуалната теория. Авторът е разработил научен труд, който разглежда комплексно същността на привличането към наказателна отговорност, анализира съществуващите виждания в правната доктрина относно неговата същност и съдържание, разкрива историческото му развитие и прави предложения за усъвършенстване на наказателнопроцесуалното законодателство. Тази проблематика за първи път се разглежда в най-новата ни юриспруденция, в обем на монографичен труд, като приносно значение най-вече има извършения анализ, почиващ на задълбочено изследване на съдебната практика и правна теория.

Докторантът достига до научни приноси в областта на наказателния процес посредством издържан изследователски подход, като използва и доразвива съвременните достижения на наказателнопроцесуалната теория, представяйки аргументирани изводи благодарение на изключително доброто познаване на съдебната практика. Научната новост и изследователска достоверност на получените резултати и изведените от тях изводи са обезпечени от използвания методически инструментариум, приложен съобразно изследователските и етични стандарти. Техният методически издържан подбор, наред със задълбочения подход и изследователската компетентност на докторанта са осигурили разработването на дисертационно изследване, отговарящо и надхвърлящо изискванията на ЗРАСРБ.

2. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

В структурно отношение работата се състои от увод, три глави и заключение. Обемът на представения дисертационен труд е 211 страници, използвана е литература от 49 литературни източника от български автори и чуждестранни автори. Направени са общо 326 бележки под линия. Избраната структура и последователността на изложението позволяват разглежданите проблеми да бъдат възприети и анализирани както самостоятелно, така и в тяхната цялост, което прави достъпни и разбираеми тезите на докторанта и подкрепящите ги аргументи. Избраната структура на дисертацията отговаря на изискваният на чл. 27, ал. 2 от ППЗРАСРБ.

В ***увода на дисертационния труд*** е обоснована актуалността на изследването и са очертани целите, задачите и неговата методология. Те са ясно и правилно формулирани, което безспорно е съдействало за достигане до резултати от дисертационното изследване.

Глава първа е озаглавена „Понятието „привличане към наказателна отговорност“, която от своя страна е разделена на раздели.

В първия раздел, авторът методологически издържано започва с уточняване на понятието „наказателна отговорност“. Тя е разгледана в доктринален план като система от правоотношения между извършителя на престъпление и държавата. Прави се заключение, че тези отношения включват задълженията, произтичащи от осъждането, налагането и изпълнението на наказанието, както и последиците за лицето като осъждано. Това поставя ясна теоретична рамка, върху която стъпва последващият анализ.

Във втория раздел впечатление прави задълбоченият анализ на конституционното значение на понятието. Авторът акцентира върху Решение № 14 от 1999 г. на Конституционния съд, в което се разграничава „привличането на обвиняем“ по НПК от „привличането към отговорност“ по чл. 127, т. 3 от Конституцията. Може да се сподели извода за автономност на понятието в конституционен смисъл, като усилието на докторанта да го съпостави с процесуалната теория допринася за научните приноси на работата.

В раздел трети, особено внимание заслужава анализът на разпоредбата на чл. 286, ал. 2 НК. Аргументирано е, че съставът на престъплението е налице, щом лицето е привлечено като обвиняем, независимо дали наказателната отговорност впоследствие е реализирана. Този подход показва висока степен на прецизност в тълкуването на нормата.

В четвъртия раздел авторът разглежда понятието през призмата на НПК и ЗЕЕЗА. Силна страна на анализа е изводът, че привличането става чрез постановление на компетентен орган, което в редица случаи предхожда окончателното обвинение пред съда.

Авторът извършва сравнителен анализ с понятието „наказателно обвинение“ по ЕКЗПЧ. В заключени правилно подчертава, че обхватът на понятието по чл. 6 ЕКЗПЧ е по-широк. Сравнението с българската наказателнопроцесуална уредба е коректно и води до ясният извод, че „наказателното обвинение“ включва привличането на обвиняем, но не се ограничава само до него. По-нататък прави сравнение с „възбуждане на наказателно преследване“. Извършена е последователна съпоставка между конституционното и процесуалното разбиране за „възбуждане на наказателно преследване“. Може да се сподели, че то по същество съвпада с „привличането към наказателна отговорност“, тъй като и двете обозначават едно и също процесуално действие.

Най-накрая се прави съпоставяне с „обвинение в извършване на престъпление“ по ЗОДОВ. В този подраздел е направен задълбочен преглед на противоречивата съдебна практика и връзката ѝ с Тълкувателно дело № 2/2025 г. Има основание тезата на автора, че за целите на ЗОДОВ следва да се възприеме по-широкото тълкуване, дадено в практиката на ВКС, включително в случаите, когато няма формално привличане на обвиняем, но лицето е фактически третирано като такова.

Глава втора е озаглавена „Привличане към наказателна отговорност по общите правила на НПК“ е структурирана в раздели.

В първия раздел авторът правилно акцентира върху значимостта на привличането на обвиняем като ключов акт в досъдебната фаза, определящ насоката и динамиката на процеса. Впечатляваща е историческата ретроспекция – от Закона за углавното съдопроизводство, през НПК от 1952 г. и този от 1974 г., до действащия НПК от 2005 г. Особено ценно е изследването на въвеждането на втората форма на привличане по чл. 219, ал. 2 НПК, което свидетелства за задълбоченост и критично отношение към развитието на законодателството.

Във втория раздел, докторанта последователно анализира предпоставките за привличане по чл. 219, ал. 1 и ал. 2 НПК, като прави ясна разлика между двете форми. Съществен принос е критиката към неяснотата на уредбата по ал. 2 и обоснованото предложение за нова правна фигура – „заподозрян“ или „разследвано лице“. Положително за работата е сравнителния анализ с френския модел, който обогатява аргументацията. Положително впечатление прави класификацията на предпоставките, изведени в систематична форма.

Особено внимание заслужава задълбоченото разглеждане на специалната предпоставка за отпадане на имунитета. Приносна е разработката в частта за имунитета на народните представители, конституционните съдии и кандидатите за депутати, при която дисертантът коректно отчита различията в конституционната и изборната уредба. Впечатлява и анализът на моментите на придобиване на имунитет – преди или след привличането – както и практическите последици от това за наказателното производство.

В раздел трети аргументирано се защитава тезата, че не наименованието, а съдържанието на акта предопределя неговата същност. Подкрепя намира извода, че постановлението или протоколът са индивидуални юридически актове на публичното право, със строго процесуален характер. Анализът на съдържанието и реквизитите е изчерпателен и базиран както на законодателството, така и на практиката.

В четвърти раздел ясно се разграничава докладването от самото привличане, което им предава значение самостоятелни процесуални действия, свързани помежду си. Този извод е аргументиран и коректен, а обсъждането на съдържанието и правното значение на доклада е задълбочено и добре подкрепено.

В следващия раздел са изяснени различията между привличането по чл. 219, ал. 1 и по чл. 219, ал. 2 НПК. Докторантът правилно акцентира, че при ал. 1 задължителен е докладът до прокурора, докато при ал. 2 акцентът е върху първото действие по разследването. Аргументира се извода, че фигурата на обвиняем възниква едва с надлежен акт, а не преди това.

В шести раздел се систематизират правните последици – конституиране на обвиняемия, формулиране на обвинение, възникване на функции по обвинението и защитата. В раздел седми, озаглавен „Предявяване на акта за привличане“ заслужава внимание предложението за коректно тълкуване на чл. 219, ал. 4 НПК, за да обхване и привличането с протокол по ал. 2. Аргументацията е убедителна и отчита рисковете от противоречие с чл. 6 ЕКПЧ.

В раздел осми и девети се обръща внимание на процесуалната защита на обвиняемия. Обоснован е анализът на трите основни средства за защита: разпитът на обвиняемия, доказателствените искания и контрола върху привличането. В следващият раздел, озаглавен „Ново привличане на обвиняем“, докторантът изяснява, че новото привличане по чл. 225 НПК не е ново по същество, а изменение на вече повдигнато обвинение. Разбираем е изводът, че постановлението при ново привличане следва да има идентично съдържание с това по чл. 219 НПК, за да се избегнат празноти и противоречия.

Глава трета от дисертационния труд е „Привличане към наказателна отговорност по реда на особените правила на НПК“. В последната глава от дисертационния труд авторът концентрира вниманието си върху особените правила от Част пета на НПК. Той правилно се ограничава само до онези разпоредби, които въвеждат различия в сравнение с общата процедура при привличането към наказателна отговорност. Така се постига ясна фокусираното върху действително релевантните особености.

В първият раздел докторантът последователно анализира уредбата на чл. 356, ал. 4 НПК и я съпоставя с разпоредбата на чл. 219, ал. 2 НПК. Особено ценен е критичният му подход към тезата, че фигурата на обвиняемия възниква по силата на фикция – аргументирано се подчертава необходимостта от съставяне на надлежен акт. Изведените предпоставки за привличане – обосновано предположение, първо действие по разследването, липса на основания за прекратяване, компетентен орган и надлежен акт – са систематично представени и логично защитени. Впечатлява задълбоченият анализ на критерия „обосновано предположение“. Що се отнася до съдържанието на протокола, авторът правилно извежда идентичността му с този по чл. 219, ал. 2 НПК. Силно положителен е и изводът, че поради кратките срокове доклад до прокурора не следва да се изисква, тъй като това би противоречало на смисъла на бързото производство.

Втори раздел „Привличане по дела срещу непълнолетни“ се приема, че и двете форми на привличане са приложими към непълнолетни. Особено ценен е акцентът върху условието „компетентен орган“ – предвид изискването разследването да се води от органи и прокурори със специална подготовка по правата на детето. Силна страна на анализа е и разглеждането на специфичните задължения при предявяване на акта и разпита на непълнолетния обвиняем.

В раздел трети се обсъжда привличането по дела срещу лица, които не владеят български език. Коректно е отбелязано, че особеностите тук не засягат самото привличане, а само допълнителните процесуални права на обвиняемия – участие на защитник, преводач или преводач на жестов език, превод на акта и възможност за възражения относно точността на превода. Този акцент показва прецизност и внимание към гаранциите за защита.

В четвърти раздел „Привличане по дела, подсъдни на военните съдилища“, докторантът

правилно е заключава, че липсват специални правила за формите на привличане и следва да се прилагат общите. Съществената особеност, изведена от автора, се отнася до компетентния орган – военен прокурор или военни разследващи органи. Анализът е точен и изчерпателен.

В последния раздел се представя спецификите на новата уредба, създаваща специален орган – прокурор за разследване на престъпления, извършени от главния прокурор или негов заместник. Подчертава се, че по отношение на формите на привличане се прилагат общите правила, като единствената особеност отново е в изискването за компетентен орган. Вниманието към процесуалните действия след повдигането на обвинение в тези изключителни случаи е особено ценно и показва отлична ориентация в актуалната нормативна среда.

В **заключението** на дисертационния труд са обобщени резултатите от проучването и са систематизирани изводите от изследването, като са изведени и препоръки, почиващи на получените резултати.

3. Характеристика на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Дисертационният труд притежава научни приноси в областта на наказателния процес, което е видно от направената характеристика на неговото съдържание. В автореферата докторантът е посочил научни приноси, които безрезервно приемам. За по-голяма краткост те могат да бъдат обобщени в следните основни точки:

- Дисертационното изследване за първи път разглежда в монографичен обем въпроса за привличането към наказателна отговорност
- Направен е задълбочен анализ на същността на привличането към наказателна отговорност.
- Разкрито е съдържанието и формите на проявление на привличането към наказателна отговорност.
- Направени са предложения *De lege ferenda* за усъвършенстване на наказателнопроцесуалното законодателство.

4. Заключение

Докторантът Мария Атанасова Дзанева притежава задълбочени теоретични познания в областта на наказателния процес и доказани способности за самостоятелни научни изследвания. Представеният дисертационен труд „Привличане към наказателна отговорност“ има характера на задълбочено научно изследване.

Представените и аргументирани научни виждания от докторанта не оставят съмнение, че дисертационният труд е резултат на сериозна работа и личен принос в областта на наказателния процес. Научното изследване съдържа задълбочени теоретични обобщения и научни приноси. Те отговарят на изискванията на чл. 6 от Закона за развитие на академичния състав в Република България и на чл. 27 от Правилника за неговото прилагане.

Предвид положителната оценка на представения дисертационен труд и отчитайки сериозния професионален опит на докторанта, с категоричност давам своята положителна оценка и препоръка към научното жури да гласува за придобиване от Мария Атанасова Дзанева на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 3. Социални,

стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, научна специалност „Наказателен процес”.

Член на научното жури:

проф. д-р Иван Видолов

гр. София
20.08.2025 г.